

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย

วรรณคดี และ วรรณกรรม

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

ผู้เรียบเรียง

รศ. ดร.วีชรพล วิบูลยศรีน

ด.บ. (ภาษาไทย-เทคโนโลยีการศึกษา) เกียรตินิยม,
ศศ.บ. (ไทยคดีศึกษา), ศศ.บ. (ภาษาอังกฤษ),
ศศ.ม. (การสอนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศ),
M.A. (Language Teaching), ค.ด. (เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา)
ศศ.บ. (ภาษาไทย), ป. บัณฑิต (วิชาชีพครู)

นายณัฐวุฒิ จิโนวัฒน์

ผู้ตรวจ

รศ. ดร.สุชาติ เกษมณี
รศ. ดร.กาญจนา ตันโพธิ์
ดร.เยาวลักษณ์ แสงจันทร์

กศ.บ. (ภาษาไทย), ศศ.ม. (การสอนภาษาไทย), ปร.ด. (ภาษาไทย)
ศษ.บ. (ภาษาไทย), ศศ.ม. (ภาษาไทย), ปร.ด. (ภาษาไทย)
กศ.บ. (ภาษาไทย), กศ.ม. (ภาษาไทย), ปร.ด. (ไทยศึกษา)

บรรณาธิการ

ผศ. ดร.ณัฐ คำชู
นายทัศนพล อัครชัย

ศศ.บ. (ภาษาไทย) เกียรตินิยม, ศศ.ม. (ภาษาไทย), อ.ด. (ภาษาไทย)
ศศ.บ. (ภาษาไทย)

จัดพิมพ์โดย บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

ฝ่ายการตลาด, ฝ่ายผลิตและจัดส่ง, ฝ่ายการเงินและบัญชี :
๒๒/๑๐๒ หมู่ ๑ ซ.พระแม่กวนอิมจันทน์ใหม่ หมู่ ๑๑๑๒๐
โทร. ๐ ๒๕๕๔ ๕๕๗๕, ๐ ๒๕๕๔ ๕๕๗๖, ๐ ๒๕๖๑ ๔๕๗๐-๒
โทรสาร ๐ ๒๕๖๑ ๕๕๗๑, ๐ ๒๕๕๗ ๒๑๑๑๑

ฝ่ายวิชาการ :
๒๑/๑๒๒ ถนนบาลลังคะระห์ แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๑๐๐
โทร. ๐ ๒๕๕๔ ๔๗๑๗-๒๐, ๐ ๒๕๕๑ ๗๖๗๗-๕ โทรสาร ๐ ๒๕๕๐ ๒๕๒๓

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๗
พิมพ์ครั้งที่ ๑
จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
ISBN 978-616-07-2624-0
ราคา ๖๕ บาท

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ
ลิขสิทธิ์เป็นของบริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำนำ

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย **วรรณคดีและวรรณกรรม ๔** ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เรียบเรียงขึ้นตามมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑

หนังสือเล่มนี้ปรับปรุงเนื้อหา สอดแทรกความรู้เสริมให้ทันสมัย สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดขั้นสูง (Higher Order Thinking) เพื่อให้ผู้เรียนมีวิจาร์ณญาณ การวิเคราะห์ การคิดแก้ปัญหา การประเมิน การตัดสินใจ และการสร้างสรรค์ รวมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้วรรณคดี ด้วยการบูรณาการโดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงให้ผู้เรียนได้มองเห็นสภาพแวดล้อมใกล้ตัว ปัญหาของชุมชน สังคม หรือประเทศชาติ และแนวทางการป้องกันแก้ไข ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาหรือใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้นในโลกแห่งอนาคตได้ ซึ่งเป็นสมรรถนะสำคัญในศตวรรษที่ ๒๑

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเรียนเล่มนี้จะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาแบบองค์รวมทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ อีกทั้งอำนวยความสะดวกต่อครูผู้สอนที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพและบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

ฝ่ายวิชาการ บริษัท สำนักพิมพ์เอมพันธ์ จำกัด

คำอธิบายรายวิชา

รายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย วรรณคดีและวรรณกรรม ๔
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย
เวลา ๘๐ ชั่วโมง

ระบุข้อคิดจากนิทานพื้นบ้านหรือนิทานคติธรรม อธิบายข้อคิดจากการอ่านเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริง ร้องเพลงพื้นบ้าน ท่องจำบทอาขยานตามที่กำหนด และบทร้อยกรองที่มีคุณค่าตามความสนใจ โดยใช้กระบวนการอ่าน กระบวนการเขียน กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการกลุ่ม กระบวนการคิด การฝึกปฏิบัติ อธิบาย บันทึก การตั้งคำถาม ตอบคำถาม ใช้ทักษะการฟัง การดูและการพูด พูดแสดงความคิดเห็น กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด เพื่อให้เกิดความรู้ ความคิด ความเข้าใจ สื่อสารได้ถูกต้อง รักการเรียนรู้ภาษาไทย เห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ภาษาไทย สามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์และนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

หน่วย การ เรียนรู้ ที่	เนื้อหา	ความสอดคล้องกับสาระ มาตรฐาน และตัวชี้วัด			
		สาระที่ ๕ วรรณคดีและวรรณกรรม			
		มาตรฐาน ท ๕.๑			
		ป. ๔/๑	ป. ๔/๒	ป. ๔/๓	ป. ๔/๔
๑	นิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี		☑		☑
๒	นิทานเหี้ยมสุภาพดี เรื่องน้ำผึ้งหยดเดียวก่อเหตุ	☑	☑		
๓	บทเห่กล่อมพระบรรทม ตอนเห่เรื่องจันระบำ		☑		
๔	บทละคร เรื่องเงาะป่า		☑		
๕	นิราศเดื่อน		☑		
๖	บทประพันธ์สุภาพตลกสนใจ		☑		☑
๗	บทละครพูดคำกลอน เรื่องพระร่วง		☑		
๘	เพลงพื้นบ้าน			☑	

แนะนำหนังสือเรียน

หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐาน ภาษาไทย **วรรณคดีและวรรณกรรม ๔** ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ เล่มนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

● ตัวชี้วัด

คือ สิ่งที่กำหนดให้รู้ว่านักเรียนควรทำอะไร ทำอะไรได้ และคุณลักษณะที่พึงเกิดขึ้นกับนักเรียนตามเป้าหมายของหลักสูตร

● สารการเขียนรู้

คือ ขอบข่ายเนื้อหาสาระที่นักเรียนจะได้เรียนในหน่วยการเรียนรู้นั้น ๆ

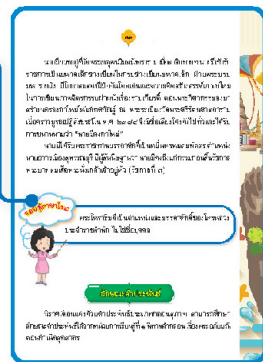
● สารสำคัญ

คือ ความคิดสำคัญซึ่งเป็นแนวในการผูกเรื่องหรือความคิดอื่น ๆ ที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาสาระการเรียนรู้ในแต่ละหน่วยการเรียนรู้

● ร่องภาษาไทย

คือ การสอดแทรกความรู้ มุมมอง แนวคิดที่ทันสมัยในประเด็นต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันระหว่างเนื้อหา ซึ่งนักเรียนและครูผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างหลากหลาย เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่นักเรียน

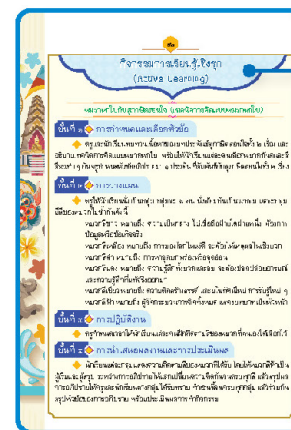

● กิจกรรมชวนคิด

คือ คำถามกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น โดยใช้ภาพและคำถามปลายเปิด เพื่อให้นักเรียนคิดวิเคราะห์ และหาคำตอบด้วยตัวเอง

● สรุปสาระสำคัญ

การสรุปสาระสำคัญท้ายหน่วยการเรียนรู้แบบ Infographic เพื่อให้นักเรียนเข้าใจได้ง่ายและสามารถใช้ QR Code เข้าถึงและรับชม Motion Graphic ได้

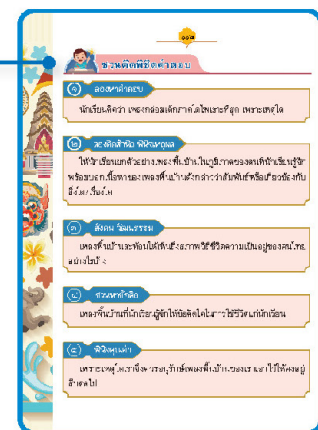

● กิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning), กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Mini Project-Based Activity)

คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ต้องการฝึกให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงเหมือนกับในชีวิตจริงอย่างมีระบบ โดยมีขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ๔ ขั้นตอน

● ชวนคิดพิชิตคำถาม

คือ คำถามที่ใช้บทวนความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาในหน่วยการเรียนรู้ โดยการให้ตอบคำถามพัฒนาทักษะการคิดที่ช่วยส่งเสริมทักษะกระบวนการคิด วิเคราะห์ของนักเรียน

สารบัญ

นิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี ๑

- บทนำเรื่อง ๓
- ประวัติผู้แต่ง ๓
- ลักษณะคำประพันธ์ ๕
- เรื่องย่อ ๕
- นิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี ตอนกำเนิดสุดสาคร ๕
- นานาสาระในนิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี ตอนกำเนิดสุดสาคร ๒๕

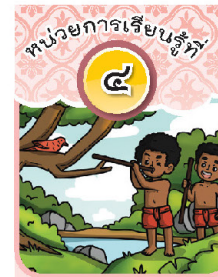
นิทานเทียบสุภาษิต เรื่องน้ำผึ้งหยดเดียวก่อเหตุ ๓๐

- บทนำเรื่อง ๓๑
- ประวัติผู้แต่ง ๓๑
- ลักษณะคำประพันธ์ ๓๒
- เรื่องย่อ ๓๓
- นิทานเทียบสุภาษิต เรื่องน้ำผึ้งหยดเดียวก่อเหตุ ๓๔
- นานาสาระในนิทานเทียบสุภาษิต เรื่องน้ำผึ้งหยดเดียวก่อเหตุ ๓๕

บทเห่กล่อมพระบรรทม ตอนเห่เรื่องจันระบำ ๔๒

- บทนำเรื่อง ๔๔
- ประวัติผู้แต่ง ๔๔
- ลักษณะคำประพันธ์ ๔๕
- เรื่องย่อ ๔๖
- บทเห่กล่อมพระบรรทม ตอนเห่เรื่องจันระบำ ๔๖
- นานาสาระในบทเห่กล่อมพระบรรทม ตอนเห่เรื่องจันระบำ ๔๗

บทละคร เรื่องเงาะป่า ๕๓

- บทนำเรื่อง ๕๕
- ประวัติผู้แต่ง ๕๖
- ลักษณะคำประพันธ์ ๕๗
- เรื่องย่อ ๕๘
- บทละคร เรื่องเงาะป่า ๖๐
- นานาสาระในบทละคร เรื่องเงาะป่า ๖๖

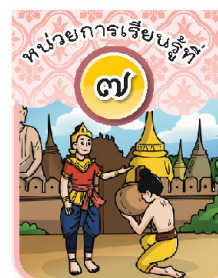
นิราศเดือน ๗๐

- บทนำเรื่อง ๗๒
- ประวัติผู้แต่ง ๗๒
- ลักษณะคำประพันธ์ ๗๓
- เรื่องย่อ ๗๔
- นิราศเดือน ๗๕
- นานาสาระในนิราศเดือน ๗๘

บทประพันธ์สุภาษิตสอนใจ ๘๓

- พุทธภาษิต ๘๕
- นานาสาระในพุทธภาษิต ๘๖
- ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา ๘๗
- นานาสาระในปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ชั่วดีเป็นตรา ๘๘

บทละครพูดคำกลอน เรื่องพระร่วง ๙๓

- บทนำเรื่อง ๙๔
- ประวัติผู้แต่ง ๙๔
- ลักษณะคำประพันธ์ ๙๕
- บทละครพูดคำกลอน เรื่องพระร่วง ๙๖
- นานาสาระในบทละครพูดคำกลอน เรื่องพระร่วง ๑๐๐

เพลงพื้นบ้าน ๑๐๔

- ความหมายของเพลงพื้นบ้าน ๑๐๖
- เพลงพื้นบ้านแต่ละท้องถิ่น ๑๐๖
- นานาสาระในเพลงพื้นบ้าน ๑๑๐

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ด้านวรรณคดีและวรรณกรรมโดยใช้โครงงานเป็นฐาน ๑๑๔

บรรณานุกรม ๑๑๖

หน่วยการเรียนรู้ที่

๑

นิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี ตอนกำเนิดสุดสาคร

สาระที่ ๕ วรรณคดีและวรรณกรรม

- ❖ **มาตรฐาน ท ๕.๑** เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมไทย อย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง
- ❖ **ตัวชี้วัด ท ๕.๑ ป. ๔/๒** อธิบายข้อคิดจากการอ่านเพื่อนำไปใช้ในชีวิตจริง
- ท ๕.๑ ป. ๔/๔** ท่องจำบทอาขยานตามที่กำหนดและบทร้อยกรองที่มีคุณค่า ตามความสนใจ

❖ สาระการเรียนรู้ ❖

- ๑ บทนำเรื่อง
- ๒ ประวัติผู้แต่ง
- ๓ ลักษณะคำประพันธ์
- ๔ เนื้อหา
- ๕ คุณค่า

❖ สาระสำคัญ ❖

การอ่านจับใจความสำคัญจากเรื่อง ทราบถึงที่มา ประวัติผู้แต่ง ลักษณะคำประพันธ์ เข้าใจเนื้อเรื่องย่อ แนวคิดสำคัญของเรื่อง ท่องจำ บทอาขยานที่สนใจ ตลอดจนคำศัพท์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจากเรื่องพระอภัยมณี และสามารถ นำข้อคิดที่ได้ไปใช้ในชีวิตจริง

กิจกรรมชวนคิด

มาโยงเส้นจับคู่ภาพให้ตรงกับ
ชื่อของตัวละคร

พระอภัยมณี ●

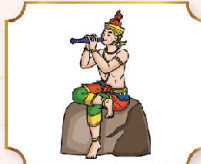
ผีเสื้อสมุทร ●

พระฤๅษี ●

นางเงือก ●

สุดสาคร ●

บทนำเรื่อง

นิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี เป็นผลงานของพระสุนทรโวหาร (ภู่) หรือที่รู้จักกันว่า “สุนทรภู่” กวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้รับยกย่องจากองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) สุนทรภู่เริ่มแต่งนิทานคำกลอนเรื่องพระอภัยมณี ขณะติดคุกเพื่อขายเลี้ยงชีพ พอพ้นโทษก็แต่งต่ออีกบ้างแต่ยังไม่จบ จนกระทั่งสุนทรภู่ได้อยู่ในความอุปการะของกรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ ก็รับสั่งให้แต่งต่อจนจบ แต่กล่าวกันว่าเรื่องราวตอนหลังของเรื่องไม่ใช่สำนวนของสุนทรภู่ทั้งหมด คาดว่าสุนทรภู่อาจให้ลูกศิษย์ช่วยกันแต่งขึ้น ภายหลังจากนิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี ได้รับการยกย่องจากรรณคดีสโมสรว่าเป็นแบบอย่างของกลอนนิทาน

ประวัติผู้แต่ง

สุนทรภู่เกิดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช (รัชกาลที่ ๑) เมื่อวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๒๙ เวลา ๘ นาฬิกา ณ บริเวณที่เป็นสถานีรถไฟบางกอกน้อย กรุงเทพฯ ในปัจจุบัน บิดาและมารดาของสุนทรภู่มีชื่อว่าอะไร ไม่ปรากฏหลักฐาน ทราบแต่เพียงว่าบรรพบุรุษของฝ่ายบิดาและมารดาเป็นชาวกรุงศรีอยุธยา เมื่อเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒ ปู่ของสุนทรภู่ได้อพยพมาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ตำบลบ้านกร่ำ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง เมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรียกพลไปกู้อิสรภาพจนสามารถตั้งกรุงธนบุรีเป็นราชธานีได้แล้ว ปู่ของสุนทรภู่น่าจะได้เข้ารับราชการในสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีด้วย ต่อมาเมื่อสิ้นสมัยกรุงธนบุรี

พระสุนทรโวหาร (ภู่)

จึงได้กลับไปอยู่ที่ระยองตามเดิม ส่วนบรรพบุรุษฝ่ายมารดาเป็นพวกที่อพยพมาจากกรุงศรีอยุธยา และมาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ธนบุรี (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, ๒๕๔๒ : ๘)

เมื่อบิดามารดาหย่าร้างกัน สุนทรภู่ได้อาศัยอยู่กับมารดาซึ่งถวายตัวเป็นพระนมในพระองค์เจ้าหญิงจกมล พระธิดาในกรมพระราชวังบวรสถานพิมุข ในวัยเด็กมารดาได้พาไปฝากเรียนหนังสือกับพระวัดชีปะขาว (ปัจจุบันคือวัดศรีสุดาราม) เมื่อรู้หนังสือและสามารถทำการเสมียนได้ จึงได้เข้ารับราชการเป็นเสมียนนายระวางกรมพระคลังสวน แต่อุปนิสัยไม่ชอบทำงานอย่างอื่นนอกจากแต่งกลอน จึงกลับไปอยู่ที่พระราชวังหลังตามเดิม

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ ๒) สุนทรภู่เข้ารับราชการในกรมพระอาลักษณ์ ต่อมาพระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สุนทรภู่เป็นพระอาจารย์ถวายพระอักษรเจ้าฟ้าอาภรณ์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยสวรรคต สุนทรภู่ได้ออกบวชเพื่อลี้ภัย เมื่อลาสิกขาแล้วได้รับอุปการะจากเจ้านายหลายพระองค์ ได้แก่ พระองค์เจ้าลักขณานุคุณ กรมหมื่นอภัยสุดาเทพ พระเจ้าลูกเธอในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และเจ้าฟ้ากรมขุนอิศเรศรังสรรค์

ราวปลาย พ.ศ. ๒๓๙๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๓) สุนทรภู่ได้เข้ารับราชการในกรมพระอาลักษณ์ ฝ่ายกรมพระราชวังบวรสถานมงคลในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว และทรงแต่งตั้งให้สุนทรภู่เป็น “พระสุนทรโวหาร” สุนทรภู่เข้ารับราชการได้ ๕ ปี ก็ถึงแก่กรรมใน พ.ศ. ๒๓๙๘ รวมอายุได้ ๗๐ ปี (ชลดา เรื่องรักษ์ลิขิต, ๒๕๔๒ : ๓๕-๔๔)

สุนทรภู่เป็นกวีที่มีชื่อเสียงในด้านสำนวนกลอนเป็นที่เลื่องลือ จนได้รับการยกย่องเป็น “กวีเอกของไทย” ใน พ.ศ. ๒๕๒๙ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศเกียรติคุณให้สุนทรภู่เป็นบุคคลที่มีผลงานดีเด่นของโลกด้านวรรณกรรม

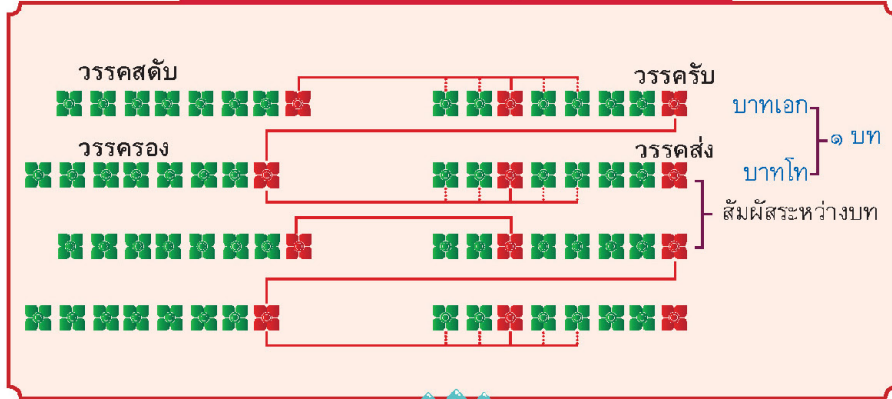
ผลงานที่สำคัญของสุนทรภู่ที่ปรากฏในปัจจุบัน มีดังนี้

ลำดับ	ประเภท	เรื่อง
๑	นิราศ	นิราศเมืองแกลง นิราศพระบาท นิราศภูเขาทอง นิราศสุพรรณ นิราศวัดเจ้าฟ้า นิราศอิเหนา รำพันพิลาป นิราศพระประธม นิราศเมืองเพชร
๒	นิทาน	โคบุตร พระอภัยมณี สิงห์ไกรภพ กาพย์พระไชยสุริยา ลักษณะวงศ์
๓	สุภาษิต	สวัสดิรักษา เพลงยาวถวายโอวาท
๔	บทละคร	อภัยนุราช
๕	บทเสภา	ขุนช้างขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงาม เสภาพระราชพงศาวดาร
๖	บทเห่กล่อม	บทเห่เรื่องจันระบำ บทเห่เรื่องกากี บทเห่เรื่องพระอภัยมณี บทเห่เรื่องโคบุตร

ลักษณะคำประพันธ์

นิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี ตอนกำเนิดสุดสาคร แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ โดยกลอน ๑ บท มี ๒ บาท บาทแรก เรียกว่า **บาทเอก** บาทหลัง เรียกว่า **บาทโท** แต่ละบาทมี ๒ วรรค วรรคละ ๗-๙ คำ กลอนทั้ง ๔ วรรค มีชื่อเรียกตามลำดับว่า วรรคสตับ วรรครับ วรรครอง และ วรรคส่ง

แผนผังกลอนสุภาพ

กลอนสุภาพมีลักษณะสัมผัสบังคับ ดังนี้

- ๑ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๑ สัมผัสกับคำที่ ๓ ในวรรคที่ ๒ หรือสัมผัสกับคำที่ ๑ คำที่ ๒ คำที่ ๔ หรือคำที่ ๕ ก็ได้
- ๒ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ ๓
- ๓ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๓ สัมผัสกับคำที่ ๓ ในวรรคที่ ๔ หรือสัมผัสกับคำที่ ๑ คำที่ ๒ คำที่ ๔ หรือคำที่ ๕ ก็ได้
- ๔ คำสุดท้ายของวรรคที่ ๔ สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ ๒ ในบทต่อไป เรียกว่า สัมผัสระหว่างบท

ตัวอย่างกลอนสุภาพ

ฝ่ายโยคีนั่งนั่งได้ฟังเสียง จึงมองเมียงมาชะงkrimโกกรกผา
 เห็นกุมารคลานได้มิใช่ปลา หัวร้อรำร้องไม่เป็นไรแล้ว
 เข้ายุ่มซุกซุนหลานสงสารหนัก ไม่รู้จักเจรจาแจ้วแห้ว
 แต่ลักษณะจะฉลาดไม่ฉลาดแคล้ว ดูฟ้องแผ้วเหมือนพ้อหนอสิกา
 (สุนทรภู่, ๒๕๐๘ : ๒๗๑)

รอบรู้ภาษาไทย

การแต่งกลอนนิยมกำหนดเสียงวรรณยุกต์ท้ายวรรค โดยมีหลัก ดังนี้

- ๑ คำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทเอกหรือเรียกว่า “วรรคดับ” ไม่นิยมใช้เสียงวรรณยุกต์สามัญ
- ๒ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทเอกหรือเรียกว่า “วรรครับ” ไม่นิยมใช้เสียงวรรณยุกต์สามัญและตรี นิยมใช้เสียงวรรณยุกต์จัตวา
- ๓ คำสุดท้ายของวรรคหน้าในบาทโทหรือเรียกว่า “วรรครอง” ไม่นิยมใช้เสียงวรรณยุกต์จัตวา เอก และโท นิยมใช้เสียงวรรณยุกต์สามัญและตรี
- ๔ คำสุดท้ายของวรรคหลังในบาทโทหรือเรียกว่า “วรรคส่ง” ไม่นิยมใช้เสียงวรรณยุกต์จัตวา เอก และโท นิยมใช้เสียงวรรณยุกต์สามัญและตรี

เรื่องย่อ

นางเงือกให้กำเนิดสุดสาครและยกให้พระโยคีไปเลี้ยง โดยนางเงือกจะมาให้นมทุกเช้า กลางวันและเย็น พระโยคีเลี้ยงสุดสาครมาเป็นเวลา ๑๐ เดือน สุดสาครก็เติบโตเท่ากับเด็กอายุ ๑๐ ขวบ เป็นเด็กแข็งแรง มีพลังกำลังมากกว่าลูกมนุษย์ทั่วไป พอรู้ความ พระโยคีก็สอนหนังสือให้รู้จักอ่านเขียน และยังสอนวิทยายุทธ ล่องหนหายตัว อยู่ยงคงกระพัน จนสุดสาครอายุได้ ๓ ขวบ ก็ได้พบม้าสีดำตัวใหญ่ หัวเป็นมังกร ตัวเหมือนม้า หางเหมือนหางนาค สุดสาครได้มนตร์และหาวายเสกจากพระโยคี จึงจับม้าตัวนี้ได้ ให้ชื่อว่า “ม้านิลมังกร” พระโยคีบอกสุดสาครว่า พระบิดาของสุดสาครชื่อ พระอภัยมณี จึงให้เดินทางไปเมืองผลึกเพื่อไปตามหาพระบิดา โดยมอบไม้เท้ากายสิทธิ์หรือไม้เท้าวิเศษเป็นอาวุธและปีนทองของพระอภัยมณีให้ สุดสาครกราบลาพระโยคี ออกเดินทางถึงเมืองของท้าวบักกาท่อสู้กับพวกผีดิบร่วมกับม้านิลมังกรอยู่ ๗ วัน ไม่สามารถเอาชนะได้ จึงนึกถึงพระโยคี พระโยคีจึงเดินทางมาช่วย เมื่อมาถึงผีดิบเหล่านี้ก็หนีหายไป สุดสาครเดินทางต่อเป็นเวลา ๑ เดือน ได้พบกับซีเปลือยซึ่งใช้กลอุบายหลอกล่อ และผลึกสุดสาครจนตกเหว แล้วนำไม้เท้าวิเศษหนีเข้าเมืองการะเวกไป

นิทานคำกลอน เรื่องพระอภัยมณี ตอนกำเนิดสุดสาคร

● จะกล่าวถึงเงือกน้อยกลอยสวาท
อยู่วนวังหลังเกาะแก้วพิสดาร
ให้เจ็บครรภ์ปั้นปูนจะจวนคลอด
จะแลเหลียวเปลี่ยวใจนัยนา
ไอองค์พระอภัยก็ไปลับ
จะคลอดบุตรสุดใจเมียไม่เคย
นางครวญคร่ำรำไรให้ละห้อย
ให้กลุ่มกัลลธอดอันหวั่นวิญญาน
สงสารนางครางครวญให้ปวด
สะอื้นอ่อนอ่อนระทวยแทบม้วยมุต
ให้นึกคำพระอภัยเมื่อไปจาก
นางตริกตรองร้องรำทั้งน้ำตา
ไอครั้งนี้ชีวิตจะปลิดปลอด
นางครวญคร่ำรำไรด้วยไม่เคย

● ฝ่ายโยคีมีพรตปรากฏล้ำ
แสนสว่างทางกสิณอภิญาณ
เมื่อเงือกน้ำรำเรียกก็รู้เหตุ
พลางหัวร่ออ้อเมียพระอภัย
มันเจ็บท้องร้องอิงจะออกลูก
แล้วงเงินเดินมาในราตรี
เอาโคมส่องมองเขม้นเห็นนางเงือก
เป่ามหาอาคมให้ลมแปร
เห็นโยคีดีใจจึงให้กราบ
ความเจ็บปวดรวดร้าวไม่เบาบาง

ซึ่งรอนบาทพระอภัยเมื่อไกลสถาน
ประมาณกาลสิบเดือนไม่เคลื่อนคลา
ระทวยทอดลงกับแท่นที่แผ่นผา
ไม่เห็นหน้าผู้ใดที่ไหนเลย
ไม่เห็นกลับคืนมานิจจาเอ๋ย
ที่ไหนเลยจะตลอดรอดชีวา
น้ำตาย้อยพรั่งพรายทั้งชายชวา
ด้วยเป็นปลาเปลกนางอย่างมนุษย์
ยิ่งเร้ารวดร้อนใจตั้งไฟจุด
หากบุญบุตรบันดาลช่วยมารดา
ว่าจะฝากโยคีมีคาถา
คุณเจ้าขาไม่มาช่วยฉันด้วยเลย
พระดาบสเอาบุญเกิดคุณอ้อย
สลบเลยลืมหายดังวายปราณฯ
นั่งรักษาทางธรรมกรรมฐาน
พระอาจารย์แจ้งจบทั้งภพไตร
นั่งสังเกตว่าสีกามาแต่ไหน
เขาฝากไว้วันจะลาไปธานี
จะต้องถูกไต่หรือเป็นฤาษี
ไหนอยู่ที่ไหนหาสีกาสีแก
สงบเสือกอยู่ที่ทรายชายกระแเส
ที่ท้อแท้ค้อยประทั่งกำลังนาง
สมาบาปช่วยชีวิตที่ซัดขวาง
นางครางพลางพลิกกายฟายน้ำตาฯ

● พระดาบสอดปากมืออยากได้
ส่วนลูกไม้ใคร่ออกสืบอกตา
แล้วจับ**ยามสามตา**ตำราปลอด
กุฎกต่องห้องใส่ไม้ได้เลย
แล้วหลีกไปให้ห่างเสียวข้างเขา
เดชะฤทธิศโรพระโยคี
ทั้งทวารอารักษ์ที่ในเกาะ
ช่วยแก้ไขได้เวลาก**ฤดาการ**
เนตร**ขนวงนลาฏ**ไม่คลายเคลื่อน
มีกำลังนั่งคานาทะยานกาย
นางกอดบุตรสุดใจมิได้อุ้ม
แข็งฤทัยใจคอยท้อแท้
พระหนอนาถชาติเจือกขอบเลือกน้ำ
นางแม่เมียงเคียงข้างไม่ห่างไกล
● ฝ่ายโยคีนั่งได้ฟังเสียง
เห็นกุมารคลานได้มิใช่ปลา
เข้าอุ้มซูดูลานสงสารนัก
แต่ลักษณะจะฉลาดไม่ฉลาดแคล้ว
● นางเงือกน้ำคำรพ**อภิวาท**
จะกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงมนุษย์สุดปัญญา
ช่วยเลี้ยงดูกุมารเหมือนหลานเกิด
อันข้านี้วิสัยอยู่ไกลกัน
● พระโยคีมีจิตคิดสงสาร
จึงว่าผู้สติดีในกิจกรรม
จะเย็บฟูกผูกเปลให้ยายหนู
ต้องกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงไปทั้งไม่เคย
ฤกษ์วันนี้ตรึงจันทร์เป็นวันโชค
จะให้นามตามอย่างข้างมนุษย์

ใครใช้ให้มึงรักกันหนักหนา
สมน้ำหน้าปวดท้องร้องเบบเบบ
จวนจะคลอดแล้วละหวาสีกาเอ๋ย
ยังไม่เคยพบเห็นเหมือนเช่นนี้
ช่วยเสกเป่าปองปัดกำจัดผี
มิได้มีเภทภัยสิ่งไรพาน
ระเห็จเหาะลงมาสิ้นทุกถิ่นฐาน
คลอดกุมารเป็นมนุษย์บุรุษชาย
ละม้ายเหมือนพระอภัยนั้นใจหาย
เข้ากอดก่ายมารดรไม่อ่อนแอ
พ่อเนื้อนิ่มแนบข้างไม่ห่างแห
ลงซุ่มแซ่ชลธารสำราญใจ
เที่ยวผุดดำตามประสาอัสมาสัย
แล้วอุ้มไปนั่งแท่นแผ่นศิลาข
จึงมองเมียงมาชะโงกริมโกรกผา
หัวร่อรำร้องไม่เป็นไรแล้ว
ไม่รู้จักเจรจาตาแจ้วแหว
ดูผ่องแผ้วเหมือนพ่อหนอสีกาข
ข้าเป็นชาติเชื้อสัตว์เหมือนมัจฉา
ขอฝากฝ่า**บาทบงสุ**พระทรงธรรม
เสียแรงเกิดกายมาจะอาสาญ
เข้ากลางวันเย็นลงจะส่งนมข
ด้วยเหมือนหลานลูกศิษย์สนิทสนม
ไม่มีสมบัติอะไรที่ไหนเลย
ก็ไม่รู้สี่สาสีกาเอ๋ย
จะเฉยเมยเสียไม่ช่วยจะม้วยมุด
ต้องโผล**กลักขนามหาอุต**
ให้ชื่อสุดสาครอวยพรชัยข

● นางกราบกรานท่าน**ลิตท้าวสาธุ**
สืบตระกูลพูนสวัสดิ์กำจัดภัย
ไฉ่เกิดมาอาภัพ**อัปภาคย์**
อย่าเศร้าสร้อยน้อยใจอาลัยเลย
ไปชาติหน้ามาเกิดกับบ่อกแม่
ในชาตินี้วิบากจะจากกัน
สะอื้นพลางนางแลดูลูกรัก
จึงหยิบของสองสิ่งซึ่งซ่อนไว้
ทำขวัญลูกผูก**ข้ามรงค์รัตน**
คุณทลทองขององค์พระทรงยศ
แล้วเรียกบุตรสุดสาครของแม่
ให้กินนมชมพูพระกุมาร
พระสอดครซ่อนอุ้มว่านุ่มน้ม
ได้ด้วยกูอยู่ด้วยกันที่ศาลา
จึงเสี้ยงสัตย์อธิษฐานการกุศล
จะเลี้ยงดูกุมารแม่นนานไป
จงมีเมาะเบาะฟูกเครื่องลูกอ่อน
พอขาดคำรำพันจํารรจา
จึงวางองค์ลงบนเปลแล้วเห่ข้า
โอละเห่เอละให้โอรสอีก
ถึงดึกตื่นตื่นนอนป้อนกล้วยน้ำ
ทั้งฟูกเมาะเบาะหมอนอ่อนอินทรีย์
ครั้นรุ่งอุ้มตุ้มเดินไปเนินเขา
เป็นแถวเทือกเงือกบุรุษมนุษย์ปน
ได้สืบทอดเหมือนได้สืบทับขบ
ออกวิ่งเต้นเล่นได้ไกลกฏี
แล้วลงน้ำปล้ำปลาไกลทล
สอนให้หลานอ่านเขียนรำเรียนไป

ให้อายุยืนของ**อสงไขย**
แล้วอุ้มให้กินนมหนึ่งชมเชย
จะจำจากมารดาหนีจาเอ๋ย
บุญแม่เคยครองเลี้ยงเจ้าเพียงนั้น
อย่าห่างแหแสนหาจนอาสาญ
เพราะต่างพันธุ์ผิดเพศสังเวชใจ
สงสารนักนึกน่าน้ำตาไหล
เป็นของพระอภัยให้โอรส
ไว้กับหัตถ์เบื้องขวาให้ปรากฏ
ให้ดาบสเก็บไว้ให้กุมาร
เฝ้าแลแลมารดาน่าสงสาร
แล้วให้หลานขึ้นบนเปลาพระเจ้าตา
ดูจิมลิมลูกพ่อเจียวหนอหวา
แล้วอุ้มพามากฎีพระซีไพร
เดชะผลเมตตาได้อาศัย
เขาจะได้สืบทศัตริย์**ขัตติยา**
ทั้งเปลนอนหนอนาถตามวาสนา
ก็มีมาเหมือนหนึ่งในน้ำใจนึก
ทำ**ขนมแข่งม้า**เวลาดีก
อีกที่กทั้งศาลาจนราตรี
กุมารกลักลินกินจนสิ้นหัว
พระโยคีคอยระวังเป็นกังวล
ให้ตีเม็ด**กำขิรา**สีห้าหน
แรงกว่าคนเมืองเราชาวบุรี
ดูชาวอวบอ้วนท้วนเป็นนวลฉวี
เที่ยวไล่ขี้วัวควายสบายใจ
ดาบส่นปากเปี้ยกเรียกไม่ไหว
แล้วก็ให้วิทยาวิชากการ

รู้ล่องหนทนคงเข้ายงยุทธ์
ได้เห็นแต่แม่มีจกกับอาจารย์

๑ อยู่วันหนึ่งถึงเวลาสิทธาเดา
ลงเล่นน้ำปล้ำปลาใน**วาริ**

พอพบม้าหน้าเหมือนมังกรร้าย
ทางเหมือนอย่างหางนาคปาก**คำรณ**

กุมารราตาโถมเข้าโจมตีจับ
เข้าคาบคอหนอกษัตริย์จะกัดกิน

ม้าสะบัดพลังหลุดยังยุดหาง
ตลบเลี้ยวเร็วแรงแผลงศกดา

จนคำพลบรบรูดไม่หยุดหย่อน
ถึง**สินธพ**ขบขย่ำด้วยกำลัง

แต่มีดมีขวักขวับไม่อยู่รบ
ถึงโยคีดีใจให้วันทา

ไปเที่ยวเล่นเห็นอ้ายอะไรมีรู
ข้าเข้าจับกลับขบต้องรบกัน

๑ พระทรงศีลบียินสุดสาครบอก
จึงเล็งญาณมานชิตด้วยฤทธา

ครั้นลูกมีศีระมะมันเหมือนพ่อ
ทางเป็นนาคมาข้างพ้อมันต่อพันธุ์

จึงนึกว่าม้านั้นมีฤทธิ์
ได้ตามติดบีตรงค์พวงศ์วาน

ม้าตัวนี้ดีจ้านเจียวหลานเอ้ย
จับไว้ซึ่งมีสง่ากล้าสงคราม

แล้วบอกมนต์กล่ให้กระเท่ให้
สุดสาครนอนบ่นมนต์สำคัญ

จึงลงหวายสายเอกเสกประทับ
แล้วนอนบ่นมนต์เก่าที่เล่าเรียน

เหมือนสินสมุทพียาทังกล้าหาญ
จนอายุกุมารได้สามปีข

สำรวมเข้านั่งฌานกุมารหนี
แล้วขึ้นขี่ขบขวางไปกลางชล

แต่ก็บกายนั้นเป็นม้านางงน
กายพิกลกำยำดูดำนิล

มังกรรับรบประจัญไม่ผันผิน
กุมารเดินโดดขึ้นนั่งหลังอาชา

ดุกลิ่งกลางเกลียวคลื่นลั่นกลา
เสียงขลาเลื่อนลั่นสนั่นดัง

สุดสาครภาวนาคาถาขลัง
ไม่เข้าหนิงแน่นเหนียวคงเขี้ยวงา

แฉลบหลบขึ้นตลิ่งวังถลา
บอกเจ้าดาตามจริงทุกสิ่งอัน

ดำหังตัวหัวหมู้นคูชั้น
แต่กลางวันจนเดี๋ยวนี้ฉันหนีมาข

นึกไม่ออกอะไรกัดหรือมีจก
ก็รู้ว่าม้ามังกรสมจรกัน

ตัวดินต่อจะเหมือนแม่ช่างแปรผัน
พระนักรรรม์แจ้งกระจ่างด้วยทางฌาน

จำจะคิดจับไว้ให้พระหลาน
สิทธาจารย์ดีใจจึงไขความ

เป็นกะเทยเขี้ยวเพชรไม่เข็ดขาม
จะได้ตาม**บิตุเรศ**ไป**เขตคัน**

จะจับได้ด้วยพระเวทวิเศษขยัน
ได้แม่มนั้นเหมือนหนึ่งจิตไม่ผิดเพี้ยน

ไว้สำหรับผูกรั้งเช่น**บังเหียน**
จนลั่นเทียนเคลิ้มหลับระงับไป

พอเข้าตรูรู้สึกให้นึกแค้น
ขึ้นขี่ปลาพาวายคล้ายคล้ายไป

กระโดดโครมโถมถึงเข้าทั้งหวด
พอหลุดมือรื้อกลับเข้ารับรบ

เอางหวายสายสิญจน์สวมศีระชะ
ม้ามังกรอ่อนดั้นสั้นกำลัง

ได้เจ็ดคาบปราบ**ม้าสวาทะ**
อาชาขึ้นพื่นกายไม่วายชนม์

ขยับซ้ายย้ายตามด้วยความรัก
คอยตามไปไม่ขัดหทัยา

ขี่ขยับขยับขึ้นบนเกาะแก้ว
เที่ยวเลียบรอบขอบเกาะเหมือนเหาะไป

เห็นครุอิงพิงหมอนนั่งถอนหวด
ทรมาคะนองลองเชิงเริงสำราญ

อย่าควบนักชกวงมาตรงนี้
กุมารลงทรงจูงอาชามา

พระ**นักสิทธิ์**พิศดูเป็นครุพิก
เมื่อตัวเดียวเจียวกลายเป็นหลายพันธุ์

กินคนผู้ปล้ำลาหญ้าใบไม้
เขี้ยวเป็นเพชรเกล็ดเป็นนิลลั่นเป็นปาน

เจ้าได้ม้าพาหะตัวนี้ไว้
ให้ชื่อว่าม้านิลมังกร

ปล่อยให้เล่นเป็นสุขอย่าผูกถือ
พลางเรียกหลานขึ้นมานั่งยังศาลา

บิดาเจ้าเหล่ากอนอกษัตริย์
มาถึงกู่อยู่ศาลานี้ช้านาน

ประเดี๋ยวนี้ปีชวด**จศก**แล้ว
แล้วบอกความนามกรทั้งเหล่ากอ

ฉวยเชือกแล่นลงมหาขลาไหล
ถึงคลื่นใหญ่มองเขม่นเห็นสินธพ

มังกรหวดหาง**กระวัด**ทั้งกัดขบ
โจนประจบจับหวดกระหมวดรั้ง

ด้วยเดชะพระเวทวิเศษขลัง
ขึ้นนั่งหลังแล้วกุมารก็อ่านมนต์

แล้วเป่าลงตรงศีระสีนทกหน
ให้รักคนที่ขึ้นขี่ตั้งชีวา

หรือจะชักย้ายทางไปข้างขวา
กุมารารู้ทีก็ดีใจ

ยังคงแฉลบแล้วควบกระโดดโหดไศล
ประเดี๋ยวใจถึงศาลาพระอาจารย์

แกลังควบอวดอัยกาตรง**หน้าฉาน**
พระอาจารย์นั่งหว่ารอพื่อนีนา

จะดูศีระมะมันขึ้นหนักหนา
ถึงตรงหน้าอบนบอภิวันท์

หว่ารอคักรูปร่างมันช่างขึ้น
กำลังมันมากนักเหมือนยักษ์มาร

มันทำได้หลายเล่ห์อ้ายเดรฉาน
ถึงเอาขวานฟันฟาดไม่ขาดรอน

จะพันภัย**ภิกขุโณสุ**โมสร
จงถาวรพูนสวัสดิ์แก่นัดดา

ร้องเรียกชื่อแล้วก็คงตรงมาหา
พระสิทธาพรายแพร้งให้แจ้งการ

บุรีรัตน์พลัดพรากจากสถาน
ฟังโดยสารไปบุรีเมื่อปีจอ

เกิดหลานแก้วสามปีเข้านี้หนอ
แต่ชื่อพ่อชื่อพระอภัยมณี

เจ้าจงคิดติดตามใต้ถ้ำมหา
สิบตระกูลพุนสวัสดิ์ปักพี

๑๑ หนอนรินทรีย์นคตฺพระชีเล่า
คิดถึงพ่อท้อใจอาลัยลาน
ไปสำเภาเล่าจะดีหรือมีเหตุ
เป็นลูกท่านทิงบิดาก็น่าอาย
พระบิดรอยู่ตำบลแห่งหนไหน
แต่โปรดเกล้าเล่าแกลงให้แจ้งความ

๑๒ พระดาบสอุตสาห์ปลอบว่าชอบอยู่
แต่แถวทางกลางย่านที่หลานไป
พระอภัยไปบำรุงกรุงผลึก
ตรงมือชี้เนาะจำเอาตำบล
อันพ่อเจ้าเขาไม่แกไม่หนุ่มนัก
พระบอกพลางทางประทานไม้เท้าทิพย์
สำหรับมือถือไว้อย่าให้ห่าง
ทั้งแคล้วคลาดสาตราสารพัน
อันปิ่นทองของพระอภัยให้
บิดาเจ้าเผ่าพงศ์พวกวงศ์วาน
แล้วจตแจ้งแต่งนุ่งหนึ่งเสื่อให้
ผูกชฎาหนังรัตสะพัดพัน
นึ่งค่านับพันเพียบดูเรียบร้อย
แล้วว่าเชิญเดินไปหาสีกาโยม
ไอ้เอ็นคูนนี้ฤาษีน้อย
เข้ากราบเท้าเจ้าตาด้วยอาลัย
พระเจ้าปู่ดูแลแม่ฉันทด้วย
ฉันทไปปะพระบิดาไม่ช้าที่
ฉวยขัดข้องต้องอยู่นานสงสารแม่
เห็นแต่ปู่อยู่ใกล้น้ำใจบุญ

พบบิดาได้บำรุงซึ่งกรุงศรี
อยู่ที่นั่นนิ่งเปล่าไม่เข้าการข
กำสรดเศร้าโศกาน่าสงสาร
พระพลัดบ้านเมืองมาเอกกาย
แสนสมเพช**กวน**ในนี้ใจหาย
ถึงเป็นตายฉันทจะลาเจ้าตาตาม
คงจะไปตามเสด็จไม่เข็ดขาม
จะให้ตามตั้งจิตไปทิศใดข

กตัญญูยอดดีจะมีไหน
ไกลกว่าไกลกลัวจะหลงเที่ยววงวน
จะทำศึกชิงผู้หญิงกับสิงหล
เป็นมณฑลทิศ**พายัพ**อยู่ลับลับ
อายุสักยี่สิบเก้าเข้าสามสิบ
ไปทางนี้ผีดิบมันดูดัน
เปรียบเหมือนอย่างครเพลงพระแสงขรรค์
ประกอบกันผีสังประวางควาน
ช่วยแซมใส่เกศีเมาลีหลาน
ใครพบพานจะได้เห็นเป็นสำคัญ
ครบเครื่องไตรครองประทานพระหลานขวัญ
ฝนแก่นจันทน์เจิมมหา**อุม**โลม
เหมือนเนรน้อยนำจวบเจียวรูปโฉม
ประเล้าประโลมอำลาเขาคลาไคล
ให้ละห้อยโหยหาน้ำตาไหล
หลานจะไปกังวลด้วยชนนี้
จะเจ็บป่วยเป็นตายอย่าหน่ายหนี
ถ้าอยู่ดีแล้วจะลามาหาคุณ
ผู้เดียวแท้สิ้นสุดที่อุดหนุน
จงการุญอย่าให้มีราศีพานข

๑๓ พระฟังคำร่ำลั่งก็สังเวช
ด้วยเคยเห็นเอ็นดูพระกุมาร
ที่มารดาตาจะรับช่วยดับเข็ญ
จงหักจิตปลิดปละสละไป
พลางอำนวยอวยพรถาวรสวัสดิ์
ใครปองร้ายหมายมาดจงคลาดแคล้ว

๑๔ กุมารสุดสาครยอกรกราบ
ถือไม้เท้าก้าวมาศาลาลัย
มาเงื่อมเขาเสาโคมเห็นโยมตื่น
นางเห็นลูกผูกชฎาพาเจริญ
ความดีใจไหวว่าพระดาบส
จะเปลื้องปลดอดนมเป็นสมภาร

๑๕ มุนี้น้อยคอยนั่งจะสั่งแม่
จะออกคำอำลาให้อาวรณ์
แล้วว่าฉันทบรรพชามาวันนี้
วันหนึ่งปู่ผู้เฒ่าเล่าลูกยา
พลอยสำเภาเขาไปจะได้สุข
มรคาสารพัดจะขัดเคือง
ลูกจะมาลาตามไปถามข่าว
ถ้าเงินจุกทุกซัทับถึงอัจน
ชนนี้ดีฉันทฝากกับปู่แล้ว
อย่าถือโทษโปรดให้ลูกไคลคลา

๑๖ นางเงือกน้ำกำสรดสลดจิต
จะทานทัดขัดไว้มิให้จร
นางดูหน้าอาลัยใจจะขาด
สะอื้นอันตันใจอาลัยลาน
ไอ้ทูนหัวตัวแม่นี้ไม่ห้าม
แต่ปรานีที่ไม่แจ้งรู้แห่งทาง

น้ำพระเนตรหลั่งลงน่าสงสาร
สิทธาจารย์จึงว่าเจ้าอย่าเศร้าใจ
ให้อยู่เย็นตามประสาอัชฌาศัย
อย่าหวังโยโยมอยู่กับปู่แล้ว
จงกำจิตภัยพาลเกิดหลานแก้ว
ให้ผ่องแผ้วภิญโญเดโชชัยข
น้ำตาอาบอุตสาห์ฝืนสะอื้นให้
สู้แข่งใจจงพระยาอาษาเดิน
ถอนสะอื้นอ้างว้างจะห่างเหิน
สำรวมเดินดั่งมหาสิทธาจารย์
ช่างสร้างพรตงดงามทรมสงสาร
เจียวหรือฉานโมทนาสถาวรข
แต่แลแลแล้วก็ขึ้นสะอื้นอ่อน
สะท้อนถอนถัยมีไคร์ลา
ให้กุศลชนนี้จงหนักหนา
ว่าบิดาตกยากมาจากเมือง
หรือเป็นทุกข์ทนอยู่ไม่รู้เรื่อง
จะถึงเมืองเหมือนหมาหรือวายนมนม
พอให้ท้าวเรอรูจักเสียสักหน
จะสู้ทนยากแค้นแทนบิดา
จงผ่องแผ้วพักอยู่ในคฤหา
ตามศรัทธาที่ฉันทคิดถึงบิดรข
สุดจะคิดคับทรวงดวงสมร
สุดสาครของแม่จะ**แต่ตาล**
ตั้งฟ้าฟาดทรวงแยกให้แตกฉาน
แสนสงสารโศกแล้วว่าพลาง
สุดแต่ตามใจปองอย่าหมองหมาง
จะอ้างว้างวิญญาณ์ในวาริ

เคยกินนมชมพูี่นระรินรส
ทั้งย้อมเยาว์ใบความได้สามปี
ต้องลมแดดแผดเผาจะเศร้าสร้อย
กันดารแดนแสนไกลพ่อแม่เคย
แสนสงสารมารดาอุตสาห์ถนอม
เหมือนดอกไม้ไกลต้นจนหล่นโรย
แม้ล้มเลื่อยเมื่อเห็นบจะเจ็บป่วย
ทั้งผีสงกลางชลาสิ่วนากลัว
สารพัดมีจฉาก็กลัวหาญ
ทั้งครุฑทาวายุภัสสหนักหัสติน
เห็นเดินหนคนเดียวจะเฉียวฉาบ
นำใจหายตายเป็นไม่เห็นกัน
ถึงสิบรูปร่างท่านเฉย
อย่าจู้จู้ดูถูกนะลูกรัก

๑๖ สุตสาครวอนว่าอย่าปรารภ
ไม่ทำของป้องกันของฉันมี
อหนึ่งเล่าเจ้าดาวิชาขลัง
อย่าหวาดหวั่นพรั่นใจที่ไพริน
ที่พ่ออยู่ปู้ชีวิตแล้ว
จำสำคัญมันคงไม่วงเวียน
ถึงยังเด็กเหล็กเพชรไม่เซ็ดซอน
จะลำบากยากแค้นเพราะแทนคุณ

๑๗ นางรู้ว่าอาจารย์บอกหลานน้อย
ฤๅษีช่วยด้วยแล้วเห็นไม่เป็นไร
พ่อไปปะพระบิดาแล้วอยากกลับ
แม้ลูกยาผาสุกสนุกสบาย
ถ้าเที่ยวไปไม่พบตลบหลัง
เมื่อยูนี้มิเป็นไรดอกไม้กลัว

พ่อจะอดนมหมองละอองศรี
เล็กเท่านี้จะไปกระไรเลย
ทั้งกล้วยอ้อยพ่อจะได้ไหนเสวย
จะหลงเลยลดเลี้ยวอยู่เดียวโดย
จะซุบผอมเผือดผิวจะหิวโหย
น้ำค้างโปรยปรายต้องจะหมองมัว
ใครจะช่วยอนุกุลพ่อทูนหัว
จะจับตัวฉีกเนื้อเป็นเหยื่ออีก
ในกลางย่านมมนาชลาสินธุ์
เที่ยวโอบบินบนอากาศไม่ขาดวัน
พิฆาตคาบเช่นฆ่าให้อาสิญ
แม่พรั่นพรั่นเพราะว่าเจ้ายังเยาว์นัก
ไม่เหมือนเคยฝึกสอนด้วยอ่อนศักดิ์
จงคิดหนักหน่วงใจดูให้ตึย
ถึงพานพบผีสงกลางวิถี
ทั้งม้าขี่เขี้ยวเพชรเกล็ดเป็นนิล
ได้สอนสั่งเสร็จจสมอารมณ์ถวิล
ถึงของกินก็พอเสาะตามเกาะเกียน
ประเทศแถวทางทิศสถิตเสถียร
จะพากเพียรพยายามไปตามบุญ
จะเจาะซอนเชิงสำเนาภูเขาชุน
ก็ได้บุญเบื่องหน้าขอลาไปฯ
ที่เศร้าสร้อยสร้างเสื่อเพราะเสื่อมีใส
ค่อยวางใจจึงว่าแม่ก็แก่กาย
จงอยู่กับภวานถเหมือนมาดหมาย
ถึงแม่ตายเสียก็ไม่อาลัยตัว
มาเหมือนสิ่งอย่าให้สูญนะทูนหัว
จะฝากตัวดาบสจนปลดปลง

พ่อไปถึงจึงทูลมูลเหตุ
ว่าชาตินี้มีได้ปะกับพระองค์
แล้วเงื่อนน้ำอำนาจอวยสวัสดิ์
ให้พบปะพระบิดาดังอาลัย

๑๘ ฤๅษีสุตสาครรับพรแม่
จึงสั่งซ้ำว่าไม่ช้านาน
แล้วลานางย่างเยื้องชำเลื่องเหลียว
ขึ้นทรงนั่งหลังพระยามำมั่งกร
เห็นศาลาอาลัยเพียงใจขาด
สะอื้นให้ใจคอให้ท้อแท้
ซูลีกรวอนว่าเทพารักษ์
ช่วยคุ้มครองป้องปัดกำจัดภัย
แล้วแลเล็งเพ่งพิศทิศพายัพ
อัสดรถอนถีบสุธาธาร
ดูลิวลิวปลิวต่ายไปตามคลื่น
ยิ่งลมกล้าม้าโลดกระโดดลอย
ดูกว้างขวางว่างโวงละโล่งลิว
ลิวละเมาะเกาะใหญ่แต่ไกลตา

๑๙ ถึงเมืองลุ่มจมสมุทรมนุษย์ม้วย
เห็นมนุษย์สุดอยากปากยิบยิบ
เป็นถิ่นฐานบ้านเมืองเรืองอร่าม
ตลาดน้ำเรือสัญจรเที่ยวคอนพาย
สุตสาครอ่อนแอครั้นแลเห็น
ทั้งแลเห็นเต็นร่านำสำราญ
เข้าประตูดูกำแพงตะแคงคว่า
เป็นเงาเงาเข้ากลุ่มมูมราวี
ถูกเนื้อตัวหัวขาดลงกลาดเกลื่อน
บ้างอยากกินลิ้นแลบแปลบแปลบมา

ให้ทรงเดชทราบความตามประสงค์
ขอดำรงรอนบาททุกชาติไป
อย่าเคืองขัดชุนชองให้ผ่องใส
อรินภัยคลาดแคล้วอย่าแผ้วพานฯ
จะห่างแหวนจิตคิดสงสาร
สำเร็จการก็จะมาหามารดร
ให้เปล่าเปลี่ยวเสียวทรวงสะท้อนถอน
แล้วหยุดหย่อนยืนยังเหลียวหลังแล
จะนิราศแรมร้างไม่ห่างแห
คิดถึงแม่ถึงดาบยังอาลัย
ซึ่งสำนักเนินผาชลาไหล
เทพไทพิโสตรงโปรดปราน
ขยับขยับมำก้าวดูหัวหาญ
ควมทะยานเหยียบน้ำไม่ซ้ารอย
เหมือนเดินพื้นแผ่นดินลิ่งวิงหอยหอย
พระหน่อน้อยนั่งชมยมนา
เห็นรื้อรื้อเรียรายทั้งซ้าขว
อุปมาเหมือนหนึ่งแหนแลลิลิบฯ
ประกอบด้วยยักษ์นี่พวกผีดิบ
เสียงซุบซิบเสแสร้งจำแลงกาย
ทั้งตีกรามเรื้อนเรื้อดูเหลือหลาย
บ้างร้องขยข้าวของที่ต้องการ
คิดว่าเป็นปัดพินที่ถิ่นฐาน
เขาเรียกขานซิบมำเข้าธานี
อยู่ในน้ำเก่าแก่เห็นแต่ผี
กุมารตีด้วยไม้เท้าพระเจ้าตา
ยังพวกเพื่อนคึกคักมาหนักหนา
กุมารกลักลอกกลับเข้าบริบ